

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію Заїки Віталія Миколайовича на тему
«Типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій в умовах
подолання кризових станів особистості»,
представлену на здобуття наукового ступеня
кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Актуальність теми дисертаційного дослідження В.М. Заїки «Типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості» зумовлена проблемою визначення особливостей переживання людиною кризи, її подолання, гармонійного розв'язання та, як наслідок, трансформації особистості.

Дослідження, поза сумнівом, актуальне як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Теоретичне значення цієї дисертації міститься в тих відповідях, які дослідник дає на три питання про місце трансформацій особистості та їх ініціювання в умовах кризи: у чому полягає природа кризових станів особистості? Якими є загальні психологічні механізми подолання кризових станів? Яке значення має та в чому полягає феномен ініціювання особистісних трансформацій в умовах кризи?

Автором на підставі ґрунтовного аналізу літературних джерел виділено найбільш актуальні аспекти проблеми ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості, обґрунтовано мету дослідження, визначено конкретні завдання, об'єкт та предмет.

У практичному плані дослідження дає можливість по-новому ставити питання, які перебувають в межах компетентності практичного психолога, наприклад, питання про типи ініціювання особистісних трансформацій, про особливості її діагностики, про структурно-динамічні характеристики феномена ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризи. На ці питання Віталій Миколайович надає досить послідовні, логічно обґрунтовані, підкріплені емпіричними даними відповіді, які можуть бути використані в якості

змістових орієнтирів для рекомендацій щодо гармонізації психологічних умов розвитку особистості під час подолання нею кризових станів.

Цінним у роботі В.М. Заїки є визначення особливостей прояву смисложиттєвої кризи в умовах різних типів криз, виділення та дослідження типологічних моделей ініціювання трансформацій, аналіз типологічних моделей ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання різних типів криз.

Структура роботи традиційна. містить усі необхідні пункти. У вступі дисертації чітко сформульовано мету, об'єкт, предмет і завдання дослідження, охарактеризовано методологічні засади і методичний інструментарій роботи.

Не викликає заперечень трактування новизни роботи. Усі пункти новизни, позначені у вступі, підтверджено в ході як теоретичного аналізу, так і власного емпіричного дослідження автора.

Ознайомлення з теоретичною частиною роботи переконує в науковій обізнаності дисертанта у широкому полі важливих вітчизняних та зарубіжних літературних джерел з загальної, вікової та практичної психології. Теоретична частина дисертації В.М. Заїки містить досить повний огляд наукової літератури з проблеми криз особистості, їх подолання та трансформації особистості. Наукові положення теоретичної частини роботи повною мірою обґрунтовані адекватною теоретичною орієнтованістю автора, опорою на новітні теоретичні положення в галузі, що вивчається.

У належній мірі виправданими є і методологічні знахідки автора, зокрема, дисертант продемонстрував добре розвинену здатність до узагальнення складного теоретико-методологічного матеріалу та креативність, запропонувавши власну модель ініціювання особистісних трансформацій, визначивши 18 тенденцій ініціювання та дібравши низку психодіагностичних методик для їх оцінки та факторизації. Використані автором методи і методики відповідають предмету і цілям дослідження. Математико-статистична обробка цілком коректна і відповідає природі отриманих даних.

В емпіричній частині дослідження вперше здійснено комплексний аналіз феномена ініціювання особистісних трансформацій в умовах кризових станів

як специфічного комплексу особистісних дій, котрі сприяють змінам в особистісній сфері; розроблено багатовимірну класифікацію життєвих криз, яка дає змогу визначати сферу кризового ураження особистості; визначено фази розвитку кризи (визрівання, переживання, подолання й трансформації); побудовано структурно-динамічну модель розвитку кризи; емпірично встановлено й продемонстровано, що при подоланні життєвих криз особистість трансформується, втілюючи при цьому типи ініціювання трансформацій: раціонально-самостійний, креативно-вольовий, соціально-залежний та ситуативно-домінантний; розроблено й емпірично підтверджено критеріальну, динамічну та змістову модель особистісних трансформацій; теоретично спрогнозовано й емпірично доведено, що прояви типологічних моделей ініціювання особистісних трансформацій актуалізуються в процесі особистісних змін у кризових станах; розроблено й апробовано авторську методичку дослідження феномена ініціювання особистісних трансформацій (ІТО), яка може застосовуватися для кваліфікації ініціувальних тенденцій особистості та для побудови прогностичних моделей особистісного розвитку.

Практичне значення одержаних результатів вбачаємо в комплексі психодіагностичних методик, спрямованих на визначення психологічних особливостей та типологічних моделей ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості.

Наукові положення, висновки, рекомендації, сформульовані в дисертації, викладено в одноосібних працях дисертанта, опубліковано у фахових виданнях (в тому числі зарубіжних) у кількості, достатній для висвітлення основного змісту дисертаційного дослідження.

Все вищесказане дає підстави стверджувати, що дисертаційна робота Заїки В.М. є завершеним самостійним дослідженням, за своїм змістом відповідає спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології та профілю спеціалізованої вченої ради.

Разом з тим, дисертаційне дослідження, як і будь-яка творча праця, містить певні дискусійні моменти, висвітлення яких сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів дисертаційного дослідження.

1. Однією з безумовних чеснот роботи є представлена автором методика дослідження типологічних моделей ініціювання трансформацій особистості («ІТО»). Проте психометрична коректність вимагає наявності уніфікованої інструкції для дослідників, в якій було б стандартизовано процедуру, умови проведення обстеження, наведено бланк обстеження, описано засоби реєстрації результатів тощо.

2. Подеколи в дисертації статистичні констатації (с.138-151) домінують над психологічними інтерпретаціями отриманих даних (зокрема, вилучених при факторному аналізі компонентів, с. 152-153). Такий підхід залишає поза увагою окремі цікаві факти, наприклад: чим пояснюється те, що типаж «адепт» під час кризи особистісної автономії одночасно виявляє самозвинувачення і екстернальність, а під час кризи навчання – інтернальний локус контролю?

3. Дисертантом укладено структурно-динамічну суб'єктивну модель розвитку кризи. На наш погляд, об'єктивна модель розвитку кризи, яка згадана в дисертації, але не знайшла свого графічного втілення, з методологічної точки зору могла б бути не менш цікавою.

4. Вважаємо, що доцільно було б навести повний текст проведеного дисертантом структурованого інтерв'ю та окремі варіанти проєктивних малюнків, що покращило б розуміння експериментального задуму автора.

5. Висновки до підрозділів 1.1., 1.2., 1.3., 3.1. є занадто лаконічними і з цієї причини не відбивають у повній мірі багатоаспектності проаналізованого в тексті підрозділів матеріалу.

6. У дисертації мають місце окремі стилістичні помилки, кальки, повтори фрагментів тексту, хиби в оформленні таблиць.

Зазначені недоліки не знижують загального позитивного враження від дисертаційної роботи. Висновки дисертації відповідають меті і завданням дослідження, а текст автореферату – тексту дисертації. Таким чином, на захист

представлена самостійна, завершена, цілісна науково-дослідна робота з актуальної проблеми психології переживання криз. Дисертант продемонстрував високий рівень розвитку науково-дослідницьких умінь і навичок аналізувати й систематизувати теоретичний та емпіричний матеріал.

За актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю нових положень дисертація Заїки Віталія Миколайовича «Типологічні моделі ініціювання особистісних трансформацій в умовах подолання кризових станів особистості» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук зі спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Офіційний опонент –
доктор психологічних наук,
завідувач кафедри практичної психології
Інституту людини Київського університету
імені Бориса Грінченка

 Лозова О.М.

Лозова О.М.
проф. фахівець Машинько І.
